

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Fakulta sociálních věd
Institut mezinárodních studií

PROTOKOL O HODNOCENÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(Posudek vedoucího)

Práci předložil(a) student(ka): **Bc. Jan Lalić**

Název práce: *Přístup Islámského společenství Bosny a Hercegoviny k wahhábismu mezi lety 1992 a 2016*. Praha, 2016. 118 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra ruských a východoevropských studií.

Vedoucí práce (u externích vedoucích uveďte též adresu a funkci v rámci instituce): **PhDr. Ondřej Žíla, Ph.D.**

Jan Lalić se ve svém diplomovém projektu rozhodl zaměřit na výrazně aktuální, zeširoka diskutované téma islámského radikalismu, a to na příkladu rozboru působení wahhábítů a jejich vlivu v poválečné Bosně a Hercegovině. Do této postjugoslávské republiky, kterou z poloviny tvoří Bosňáci (do roku 1993 Muslimové) hlásící se (byť mnohdy jen nominálně) k islámu, dorazil wahhábismus během války v první polovině 90. let. Příchozí bojovníci ze zemí Blízkého a Středního východu, či Maghrebu – a mezi nimi působící wahhábističtí misionáři – odmítli praxi a praktiky lokálních muslimů jako neislámské a začali šířit své učení. Tím se přirozeně brzy dostali do přímé konfrontace s Islámským společenstvím, legitimním náboženským představitelem bosenských muslimů.

K tématu islámského fundamentalismu z pohledu bezpečnostních studií, včetně rozboru situace v Bosně a Hercegovině a zdejších vazeb na islámský radikalismus, bylo po 11. září 2001 napsáno již mnoho. Jan Lalić ve svém projektu sice wahhábismus jako bezpečnostní problém též reflektuje, nicméně tento převažující analytický rámec nestojí v popředí jeho zájmu. Naopak, diplomant se snaží demonstrovat, že wahhábistická interpretace islámu nevytváří z jeho vyznavačů v Bosně a Hercegovině monolitní těleso (jež by bylo možné generalizovaně interpretovat). Tuto hypotézu detailně rozvádí a zkoumá právě na rozboru ambivalentního vztahu Islámského společenství, které své tradice a praxi zakládá na nábožensko-právních institucích bosenských muslimů z dob osmanské správy, k wahhábismu, jehož představitelé bosenské muslimy (a Islámské společenství) od druhé poloviny 90. let silně kritizovali.

Nebývá zvykem, aby diplomant školiteli odevzdal svůj opus ve stejném čase, kdy vypršela lhůta pro odevzdání práce do SISu, aniž by zasílal své předchozí pracovní verze. Přestože jsem tedy neměl šanci do rukopisu jakkoliv zasáhnout – a tento posudek v podstatě ztělesňuje druhou oponenturu – je mi velkým potěšením konstatovat, že se jedná v mnoha ohledech o velmi kvalitně a řemeslně zručně zhotovenou magisterskou práci, která splňuje všechna formální kritéria. Nemohu proto jinak než začít pochvalnými vyjádřeními.

Diplomant zevrubně, přesto velmi čtivě a srozumitelně dokládá, že Islámské společenství, přestože často působilo ve svém přístupu ambivalentně, od počátku zaujalo vůči cizí náboženské tradici negativní postoj a ve výsledku přispělo k zamezení šíření wahhábismu v zemi. Lalićův detailní rozbor současně dosvědčuje, že postoj Islámského společenství byl spíše než náboženskými popudy determinován politickými potřebami jejích ústředních představitelů (především bývalého reisu-l-ulemy Mustafy Ceriće).

Ve snaze podat co nejucelenější pohled na problematiku postoje Islámského společenství k wahhábismu se musel Lalić vypořádat v kontextuální části nejen s nezbytným historickým exkurzem o postavení muslimské komunity na území Bosny a Hercegoviny a

jejích proměnách a obrodě po roce 1990, ale i teoretickým nástinem wahhábistického hnutí a jeho idejí a představ. Práce tak vykazuje promyšlenou strukturu rozčleněnou do tří základních celků. Poslední z nich se věnuje v chronologické posloupnosti čtyřem rozlišitelným fázím přístupu Islámského společenství k wahhábítům. Sekuritizace wahhábistického hnutí je analyzována na závěr v kapitole věnované militantnímu extrémismu, kde Lalić na příkladu několika nejvíce reflektovaných a diskutovaných kauz v bosenskohercegovské společnosti plasticky vykresluje rozmanitost chápání islámu v této postjugoslávské republice. Metodologicky se Lalićův diplomový projekt pohybuje na rozmezí historie, sociologie a antropologie. Aplikované metody vyplývají z rozdílně pojatých částí práce; na deskriptivní pasáže prvních dvou kapitol navazuje detailní analýza percepce a reflexe postojů Islámského společenství v letech 1992–2016.

Diplomový projekt má velmi bohatou heuristickou základnu. Lalić seskupil a prostudoval rozměrné množství odborné sekundární literatury věnované problematice islámu, bosenským muslimům a politickému i socioekonomickému vývoji poválečné Bosny a Hercegoviny. Analytickou část práce pak vystavěl na kritickém rozboru rozhovorů, článků, projevů a dokumentů, které se objevovaly v letech 1992–2016 v oficiálním hlasateli Islámského společenství, *Preporodu*. Studované materiály Lalić následně konfrontoval s dalšími prameny, především polostrukturovanými rozhovory s představiteli Islámského společenství a oborovými odborníky. K těmto účelům podnikl v průběhu příprav projektu několik badatelských pobytů v Sarajevu.

Stejně tak jako práce s poznámkovým aparátem a citace nevykazují žádné nedostatky, lze ocenit i stylistiku celé práce. Lalić se vyjadřuje kultivovaným jazykem, s naprostým minimem gramatických a faktografických chyb, stylistických těžkopádností, překlepů, či jiných nesrovnalostí. Přestože jsou určité pasáže práce zatíženy nesnadným věroučným výkladem, zůstává projev diplomanta srozumitelný a konsistentní. Závěry diplomové práce jsou precizně nastíněné a rozebrané, podložené a tudíž přesvědčivé.

K diplomové práci Jana Laliće mám jen několik kritických připomínek, veskrze marginální povahy. V diskusi literatury by se Lalić měl více kriticky vymezit vůči dílům, které se zabírají vzestupem islámského radikalismu v Bosně a Hercegovině. Namísto konstatování, že se jedná o „prominentní“ díla /s. 4/ by měl kriticky posoudit a rozebrat (tj. diskutovat) jejich relevanci a význam v bezpečnostních debatách. Patrně největší výhradu mám k tomu, že se Lalić v úvodu nezmínil a nevymezil vůči práci V. Jankové (*Wahhabism in the Balkans. The Case Study of Bosnia and Herzegovina*), kterou zjevně prostudoval (mj. na ní na s. 28 a 70 odkazuje). Nesděljuje však, v čem se jeho projekt od diplomové práce Jankové liší, v čem se inspiruje, či kterým směrem, v jakých ohledech a rozsahu posouvá debatu o wahhábismu. V diskusi literatury též není zřejmé, jaké „mezery“ (nejsou předtím nikterak definovány) má předkládaná práce vyplnit (s. 4). Přestože je Lalićova heuristická základna bohatá, je rovněž na škodu, že do svého textu nezahrnul některé velmi důležité texty, které by výslednou kvalitu práce dále prohloubily (především kanonický text V. Perici *Balkanski idoli*, studii D. Larise o Islámském společenství, ale i třeba poznatky Š. Macháčka v jeho dizertační práci *Islám na Balkáně*).

Z Lalićova textu jsem navíc nepřímo na několika místech získal dojem, že až přespříliš kriticky a šablonovitě přistupuje k postoji jugoslávských komunistů k islámu a muslimským komunitám. Je samozřejmě nesporné, že téměř půlstoletá komunistická kontrola náboženství a izolace zdejších muslimů měla značný vliv na charakter islámského myšlení, z druhé strany je ale průkazné, v čem Titův režim vyšel muslimské komunitě vstříc (uznání Muslimů jako národa v ústavě z roku 1974; existence Islámského náboženského společenství; relativně příznivý postoj jugoslávského vedení vůči muslimskému obyvatelstvu vycházel rovněž i z důvodu spolupráce s islámskými zeměmi v rámci bloku Hnutí nezúčastněných zemí). Teze o „nepříznivém postoji socialistické Jugoslávie vůči náboženství“ (s. 2), či vyjádření

„...zdejší muslimové žili s vědomím pětisetleté islámské tradice, kterou se nepodařilo zlomit ani během několika desetiletí komunistické vlády a proti cizímu tlaku se postavili značně odmítavě“ (s. 31), bych proto oslabil. Ostatně lojalita jugoslávského ulemy ke komunistickému režimu byla nezpochybnitelná. Současně však Lalić velmi příkladně vyvrací tezi J. Finea, že slovo Muslim mělo především etnickou a nikoliv náboženskou konotaci a vzdělaní Muslimové se předně vnímali jako Evropané a islámské hodnoty byly dle nich v rozporu s jejich sekulárním světonázorem (s. 13–14).

V nástinu problematiky islámu v době rozpadu Jugoslávie mi v textu chybí zásadní argumenty, které přispěly k odloučení (a vytvoření) Islámského společenství od celojugoslávského Islámského náboženského společenství, jemuž v době rozpadu Jugoslávie předsedal první (a poslední) demokraticky zvolený a umírněný Jakub Selimoski. Poslední jugoslávský reisu-l-ulema fungoval jako protiváha k Izetbegovićově nábožensky vyhraněné skupině.

K charakteristice osobnosti Džemaludina Latiće (s. 50), blízkého spolupracovníka Aliji Izetbegoviće, který se stavěl velmi kriticky proti zavádění wahhábítské praxe v Bosně a Hercegovině, by bylo vhodné dodat, že to byli v 80. letech právě Latić a jeho spolupracovníci (včetně Izetbegoviće), kdo volali po ignoraci reisu-l-ulemy a dalších muslimských autorit v Jugoslávii a za skutečné autority uznávali výhradně háfize a islámské teology. Domnívám se, že v této souvislosti by bylo velice zajímavé detailněji prozkoumat tento paradox. Negativní postoj vůči Islámskému náboženskému společenství, které bylo v 80. letech nakloněno idejím jugoslávské jednoty, byly u Latiće a spol. vystřídány obavami z rozvracení Islámského společenství, jež od počátku 90. let ztělesňovali.

Při obhajobě by autor měl též odpovědět na otázky, nakolik je hrozba islámského radikalismu, jenž v Bosně a Hercegovině ztělesňují vyhranění wahhábisté/saláfisté, aktuální v souvislosti s boji na Blízkém východě? V jakých ohledech se změnila rétorika nového reisu-l-ulemy Kavazoviće vůči wahhábismu, co podmínilo tuto změnu a zdali lze konstatovat, že jeho přístup k wahhábítům je nosnější než stanoviska jeho předchůdce? Jaký další vývoj v pozici Islámského společenství vůči wahhábítům predikujete?

Ke konci mi nezbyvá než Jana Laliće vyzvat, aby po finální revizi svůj rukopis vydal v knižní podobě či v sérii několika odborných článků a zvážil pokračování v doktorském studiu. Z těchto důvodů soudím, že závěrečné konstatování o hodnocení diplomové práce Jana Laliće jako zdařilého počínu, který rozhodně doporučuji k obhajobě s hodnocením *výborně* (1), je sice nezbytné, nicméně vzhledem k výše uvedeným skutečnostem vcelku zbytečné.

Datum: 15. 8. 2016

Podpis: